

KRAVSPESIFIKASJON

Visuell kunst i Norge

Tre delprosjekter

Delprosjekt 3

*Forskningsoppdrag om organisering, kunstnerisk praksis og
ressurstilgang i det visuelle kunstfeltet.*

Sak 18/3122

Kravspesifikasjon

Visuell kunst i Norge

Tre delprosjekter

Innhold

Bakgrunn	2
Utredningens formål og mandater	4
Referanser	4
Delprosjekt 3	6

Bakgrunn

I de siste tiårene har det skjedd en rekke endringer i det visuelle kunstfeltet, blant annet når det gjelder produksjons- og formidlingsformer, kunstneriske praksiser og samarbeidsformer, organisering og virkemidler, kunstnerroller og formidlingsarenaer. Kunstfeltets utvikling henger også sammen med ulike teknologiske og samfunnsmessige forhold, utdanning, rekruttering, internasjonale trender og endringer i rammevilkårene for produksjon og visning av kunst.

Kulturutredningen 2014 pekte på at visuell kunst har en svak stilling i norsk kulturpolitikk og er ett av områdene på det statlige kulturbudsjettet som har hatt svakest realvekst siden Kulturloftet i 2005. Innføringen av nye kunstpolitiske tiltak som arrangørstøtteordningen for det visuelle kunstfeltet, utstillingshonorar, kunstnerassistentordningen og en egen innkjøpsordning for fotobøker har bidratt til endringer innenfor området. Omleggingen av innkjøpsordningen for visuell kunst og avviklingen av stipend for etablering etter endt utdanning er andre endringer av betydning for kunstområdet. I stortingsmeldingen Visuell kunst (2012) fremheves det at kunnskapsgrunlaget på feltet er mangelfullt:

"Det er nødvendig med forskning, statistikk, og annen litteratur som systematisk analyserer hele det samtidige kunstfeltet [...]Det et stort behov for et oppdatert bilde av hvordan dette feltet i dag kan beskrives, hvilke endringer som har funnet sted de siste 20–30 årene, og hvilke tendenser og problemstillinger som nå gjør seg gjeldende" (s. 12).

Det norske samtidskunstfeltet er nærmere undersøkt av Øystein Ustvedt (2012) og Gunnar Danbolt (2014). I deres oversiktsverk beskrives en heterogen situasjon både når det gjelder mangfoldet av

kunstneriske uttrykk, medier, sjangre og materialer. Samtidig som tradisjonelle medium som maleri, skulptur, grafikk og ulike typer kunsthåndverk (som tekstil, keramikk og smykkekunst) har blitt fornyet og utviklet, skjer en fremvekst av nye kunstneriske retninger som relasjonell kunst, postkonseptuell kunst, kontekstkunst og sosial kunst. Danbolt peker blant annet på at i samtidskunsten er kunstverket eller objektet ofte likestilt med, eller underordnet, det å skape sosiale hendelser og aktiviteter der publikum deltar aktivt. Kunst kan like gjerne være en handling eller en ytring, som en gjenstand. Ustvedt peker på at kunstens temaer og virksomhetsområde har blitt utvidet mot forskning, kritisk journalistikk, arkivlignende strategier og annet. Dette som gjerne betegnes som den diskursive vendingen i samtidskunsten innebærer en kunstforståelse som åpner for at kunsten selv kan «inkorporere, leke med og avsløre andre samfunnsmessige diskurser» (Røssaak 2018). Oversiktsverkene viser at samtidskunsten har inngått i nye forbindelser mot samfunnet og utfordret etablerte oppfatninger om kunstens vesens og kjennetegn.

Kunstnere har de senere årene inntatt nye roller og samarbeider på nye måter. Nye kunstforståelser og -retninger kan også sies å ha formet utstillingspraksiser og formidlingen av visuell kunst. Kuratoren er en aktiv fortolker og formidler av samtidskunsten. At kunstnere selv kuraterer egne eller andres arbeider har blitt vanligere kan sees i sammenheng med en sterk selvorganisering på kunstområdet (Veiteberg 2016, Røssaak 2018 og Aslaksen 2004). Kunstnerens hus, Kunstnerforbundet, Unge Kunstneres Samfunn og de femten fylkeskommunale kunstsentrene er eksempler på profesjonelle kunstnerstyrte formidlingsinstitusjoner. I 1990-årene ble flere kunstnerdrevne gallerier etablert. I kjølvannet av kunstermeldingen *Kunstnarane* (1997) kom to forskningsbidrag som belyste kunstnerens rammebetingelser (Mangset 1998 og Aslaksen 2003). Det er også utført ulike samfunnsvitenskapelige analyser av prosesser og mekanismer i billedkunstfeltet. Dag Solhjell og Jon Øiens bok *Det norske kunstfeltet* (2012) er ett eksempel. Det er behov for mer kunnskap om endringene i kunstnerens roller og posisjoner som bl.a. synliggjør effektene av den senere «profesjonaliseringen» av feltet, fremveksten av frilandskuratorer, samt endringer av sammensetningen av fagpersoner i komiteer og utvalg som fordeler offentlig støtte.

I likhet med andre samfunnsområder er «kunstverdenen» preget av en globalisert informasjonsflyt, internasjonale nettverk og samarbeid og en internasjonal orientering og rekruttering ved utdanningsinstitusjonene. Ulike offentlige virkemidler som residensordninger og reisestøtte har dessuten stimulert til utveksling, kompetanseheving, samarbeid og visning av kunst i utlandet. Internasjonale biennaler og kunstmesser er viktige for synliggjøring og utvikling av kunstnerskap, og norske kunstnere har i senere år vært representert på arenaer som dOCUMENTA og Veneziabiennalen. I Norge har kunsthøstfestivaler som LIAF, Momentum og Bergen Assembly vært viktige satsninger. Samtidskunsten har i de senere årene åpnet seg i større grad for begreper som "global art" og "world art" og med det har det skjedd en utvidelse av hva som kan rommes innenfor kunstbegrepet (Schneider og Wright 2013). Det samiske gjennombruddet på dOCUMENTA 14, som er en direkte effekt av OCAs fokuserte satsning i nordområdene, er eksempler på en slik utvidelse. Ulike plattformer for kunstkritikk, seminarer og aktiviteter i regi av organisasjonene i feltet har også bidratt til internasjonalt samarbeid gjennom diskusjon, språkliggjøring, synlighet og dokumentasjon.

Visuell kunst er en viktig næring med en samlet omsetning på 2,2 milliarder i 2016 og en gjennomsnittlig økning på 13 prosent de siste tre årene. Eksport synes å være en viktig driver i denne utviklingen (Halmrast 2016). For å forstå mer om økonomisk utvikling og verdiskaping innenfor kunstfeltet, er det behov for oppdatert kunnskap om kunstnerens inntektsmuligheter og hvilke offentlige støtteordninger kunstnerne benytter.

Kunstforvaltningen og de kulturpolitiske virkemidlene som er rettet inn mot visuell kunst, er beskrevet i ulike utredninger og evalueringer: Kunsthallene (Løkka, 2017), de kunstnerstyrte visningsstedene (Veiteberg, 2016), Kunst i offentlige rom (Opsahl, 2015), Office for Contemporary Art (Røyseng 2013), støtteordninger som Oslo kommunes kunstordning (Haugsevje, 2017), Kulturrådets gjesteoppholdsstøtte (Larsen, 2017) og aktiviteter i kulturhus og kunstarenaer (Brandser, 2015 og 2016). Disse utredningene og evalueringene gir innsikt i deler av feltet. Det er behov for mer kunnskap om hvordan strategier og virkemidler på ulike forvaltningsnivåer virker sammen, jf. Ekspertutvalgets rapport om flytting av oppgaver fra staten til fylkeskommunene i forbindelse med regionreformen der det blant annet foreslås at «det store flertallet av tilskuddene som i dag finansieres over post 78» (eks. ulike kunsthaller og sentre, museer og organisasjoner) overføres til fylkeskommunene (Hagen 2018, s. 122). For å sikre et godt kunnskapsgrunnlag for arbeidet med videre politikktutforming er det også behov for mer kunnskap om de regionale arenaene for produksjon og visning av kunst, og om dynamikken mellom kunstsentre, kunsthaller, museer, kunstforeninger og kunstnerstyrte gallerier.

Utredningens formål og mandater

På denne bakgrunn lyses det nå ut tre FoU oppdrag. Det overordnede målet med oppdragene er å få en dekkende fremstilling av kunstfeltets roller og aktører, organiseringen av kunstneriske praksiser og utviklingstrekk og de strukturelle omgivelsene for produksjon og visning av kunst. Delprosjektene skal bidra til å belyse følgende forhold: kunstoffentligheter og kunstens publikum, regionale kunstarenaer og internasjonaliseringen av det visuelle kunstområdet. Resultatene av de tre delprosjektene vil inngå som en del av kunnskapsgrunnlaget i fremtidig politikktutforming. Referanselisten som er oppgitt i dette dokument danner bakgrunn for alle tre oppdragene.

Delprosjekt 1 **Gjennomgang av foreliggende statistikk om visuell kunst i Norge**

Delprosjekt 2 **Kartlegging og analyse av strategier og virkemidler for visuell kunst**

Delprosjekt 3 **Forskningsoppdrag om organisering, kunstnerisk praksis og ressurstilgang i det visuelle kunstfeltet**

Tilbyder må i tilbudet gjøre rede for valg av forskningsdesign og metode. Kulturrådet vil, i samråd med oppdragstaker /oppdragstakerne oppnevne en referansegruppe. Gruppen vil ha en rådgivende funksjon og blant annet ha ansvar for å se del-prosjektene i sammenheng.

Referanser

Amirsadeghi, Hossein og Braine, Sophie

Nordic Contemporary: Art from Denmark, Finland, Iceland, Norway and Sweden, Thames and Hudson 2015

Aslaksen, Ellen

Ung og lovende. Unge kunstnere – erfaringer og arbeidsvilkår. Abstrakt forlag 2004

Berg Simonsen, Paasche og Krokann Berg

Å bevare det flyktige, En utredning om et nasjonalt arkiv for videokunst, Norsk kulturråd 2007

Brandser, Brekke, Homme og Nyrnes

Arena kunst og sted. Norske kulturarenaer i møte med kunstens nye krav, Kulturrådet 2015

Brandser, Rubecksen

- Kulturarenaer 2016: Kartlegging av kulturaktivitet og kulturarenaer i norske kommuner*, UniResearch Rokkansenteret 2017
- Danbolt, Gunnar
Fra modernisme til det kontemporære. Tendenser i norsk samtidskunst etter 1990, Samlaget 2014
- Danielsen, Arild
Behaget i kulturen studie av kunst og kulturpublikum, Norsk kulturråd 2007
- European Commission
Mapping the creative value chains. A study on the economy of culture in the digital age, 2017
- Henmo og Kaminka
Kunstarbeid. Intervjuer, Fagbokforlaget 2017
- Hagen (utvalg)
Regionreformen. Desentralisering av oppgaver fra staten til fylkeskommunene, 2018
- Halmrast, Hanne m.fl.
Kunst i tall 2016, Kulturrådet 2017
- Kulturdepartementet
Prop.1 S (2017-2018) For budsjettåret 2018, Utgiftskapitler 300-342
- Kulturdepartementet
Kunstens autonomi og kunstens økonomi, utredning, 2015
- Kulturdepartementet
Meld.St.23 (2011-2012), Visuell kunst
- Kulturdepartementet
St.Melding om Regjeringens internasjonale kulturinnsats 2011-2012
- Larsen, Arntzen og Kaya
På besøk, Kulturrådet 2017
- Løkka, Nanna
Kunsthallene i Norge, Telemarksforskning 2017
- Mangseth og Hylland
Kulturpolitikk. Organisering, legitimering og praksis, Universitetsforlaget 2017
- Nergaard og Rød
Norske kunstårbok 2017, Pax 2017
- Røssak, Eivind
Selviakttakelse, en tendens i kunst og litteratur, Norsk kulturråd 2005
- Røssak, Eivind
«Kuratorgjennombruddet i Norge: samtid, medier og diskurs» i J.F. Hovden og Ø. Prytz (red.)
Kvalitetsforhandlinger, Fagbokforlaget, 2018
- Røyseng og Haugsevje
Exhibit/Inhibit, Gjennomgang av OCA Office for Contemporary Art Norway, Utenriksdepartementet 2013
- Schneider og Wright
Anthropology and Art Practice, Bloomsbury Academic 2013
- Slettemås, Eivind
Kunst og Prekaritet, Torpedo Press 2008
- Veiterberg, Jorunn
Kunstnardrivne visningsrom. Årestadar for ny kunst, Fagbokforlaget 2017
- Ustvedt, Øystein
Ny norsk kunst etter 1990, Fagbokforlaget 2011

Delprosjekt 3

Forskningsoppdrag om organisering, kunstnerisk praksis og ressurstilgang i det visuelle kunstfeltet

Bakgrunn og hensikt

I St. Melding for visuell kunst 2011–2012 framheves det at: «Det meste av den samtidsorienterte kunsten blir nå produsert innenfor relativt løse organisatoriske rammer. Fleksibel prosjektorganisering er mer og mer vanlig. Etablering av nettverk nasjonalt og internasjonalt inngår som en viktig del både i produksjonen og i formidlingen av verk og prosesser» (Ibid. s. 23). I Kulturrådets strategi for visuell kunst (2017) settes denne observasjonen i sammenheng med endringer i uttrykkene kunstnerne jobber med: ”Nye kunstuttrykk har ført til endrede produksjonsformer, metoder og organisering av det kunstneriske arbeidet. Vesentlige trekk er selvorganisering og tverrkunstnerisk samarbeid. Samarbeid ses også mellom kunstmiljøer og andre fag- og forskningsmiljøer” (Ibid.). I årene etter St.Meldingen Visuell kunst fra 2011–2012 har det skjedd en videreutvikling i feltet på en rekke områder. Det er med denne bakgrunn at et forskningsoppdrag nå lyses ut for å utvikle ny kunnskap om det visuelle samtidskunstfeltets sentrale utviklingstrekk, organisering av kunstneriske praksis, utvikling av kunstnerskap og ressurstilgang.

Innretning og omfang

Infrastrukturen i det visuelle kunstfeltet har bl.a. til hensikt å tilrettelegge for kunstnerisk utvikling, produksjon, utstilling-formidling-salg-mottagelse av kunstverk, kunstneriske ytringer i kunststoffentligheter, kunst i det offentlige rom, kunstkritikk, forvaltning og arkivering av verkene, utdanning i kunnskaps- og ferdighetsregimene som er knyttet til visuell kunst, promotering av norsk kunst i utlandet og internasjonalt samarbeid, samt regulerende mekanismer som for eksempel forvaltning og organisering av kunstneres rettigheter og interesser. Den delen av feltet som omfatter forvaltning og arkivering av verk, samt regulerende mekanismer skal holdes utenfor denne undersøkelsen.

Vedlagt følger en oversikt over institusjoner, virksomheter og aktører i det visuelle samtidskunstfeltet i Norge i dag. Oppdragstaker skal utforme en prosjektløsning som tar utgangspunkt i noen sentrale nettverkskonstellasjoner, produksjoner og kunstnerskap innenfor dette oversiktsbildet. Utvalget skal synliggjøre en bredde av institusjoner/virksomheter, nettverk, posisjoner, roller og karriereveier i feltet. Oppdragets spørsmål skal undersøkes, analyseres og diskuteres med utgangspunkt i de utvalgte eksemplene.

Oppdragets spørsmål

1) Sentrale utviklingstrekk

Hva kjennetegner samtidens kunstpraksiser når det gjelder:

- Kunstnerisk utviklingsarbeid?
- Konsepter, teknologi og uttrykk kunstnerne jobber med?
- Produksjons- og formidlingsformer?
- Kunststoffentligheter?
- Kunstkritikk?
- Kunstens publikum?

2) Organisering av kunstnerisk praksis

Hvordan er kunstnerisk praksis organisert (samarbeidsformer, roller, posisjoner og oppgavefordeling) og knyttet til:

- Ferdighets-, kunnskaps- og kompetanseutvikling?
- Kunstnerisk utvikling?
- Produksjon av verk?
- Formidling-utstilling-salg-mottagelse av verk?

Hvilke typer finansieringsmodeller er tilgjengelige og benyttes for prosjekter innenfor: kunstnerisk utviklingsarbeid, produksjon av nye verk, formidling-utstilling-salg-mottagelse av kunstverk utfra ulike posisjoner og roller det visuelle kunstfeltet?

3) Kunstnerskap

Hvilke hensikter, mål og strategier ligger til grunn for utviklingen av kunstnerskap i ulike faser?

Hvordan har den kunstneriske profilen utviklet seg gjennom kunstnerskapet(ene)?

Hvilken posisjon og rolle har kunstneren/kunstnergruppen i ulike kunststoffentligheter?

Hvilken rolle har aktører i kunstnerens/kunstnergruppens profesjonelle nettverk spilt i utviklingen av kunstnerskapet?

Hvilke strukturelle premisser har ligget til grunn for utviklingen av kunstnerskapet(ene)?

- Hvilke tilskuddsordninger har vært benyttet og viktige for kunstneren/kunstnergruppen i de ulike fasene?
- Hvilke andre ressurser har kunstneren/kunstnergruppen hatt betydning for den kunstneriske utviklingen i de ulike fasene?

Vedlegg

Et utvalg av organisasjoner/institusjoner/virksomheter/aktører innenfor visuell samtidskunst i Norge:

Kunsthall Stavanger, Rogaland kunstsenter, Stavanger kunstmuseum, Prosjektrom Normanns c/o Elefant, Studio 17, Screen City, Nuart festival, Article/iolab, Galleri Sølvberget, Tou-Scene/grafikkverksted, Kino Kino, Hå Gamle Prestegard, Contemporary Art Stavanger, Kunstsolen i Rogaland

Tromsø kunstforening, Nordnorsk kunstmuseum, Kunstakademiet i Tromsø, Small Projects, Kurant, Kysten/Troms fylkeskultursenter, Mondo Books, + LIAF og Nordnorsk Kunstnersenter (Svolvær/Lofoten), Pikene på Broen (Kirkenes), Samisk senter for samtidskunst/Sámi Dáiddaguovddáš og RiddoDuottarMuseat (Karasjok), Se Kunst i Nord-Norge (SKINN) (Bodø), Kaviarfactory (Henningsvær), Nordland Kunst- og Filmfagskole (Kabelvåg), Arctic Moving Image & Film Festival (Harstad), Kunsthall Svalbard, High North A-i-r Network/Artist in residence, Artica Svalbard

Trondheim Kunsthall, Trondhjems kunstforening, Trøndelag senter for samtidskunst, Nordenfjeldske kunstindustrimuseum, Trondheim kunstmuseum, Trondheim Open, Kunsthøgskolen /NTNU, Rake visningssted og fellesverksted, Meta.Morf/TEKS, Lademoen Kunstnerverksted, Babel visningssted,

Atelier Ilsvika, Galleri Ismene, Artscene Trondheim, +Heimdal kunstforening, Levart (Levanger), Museene i Nord-Trøndelag

Bergen kunsthall, Hordaland kunstsenter, KODE, Kunst- og designhøgskolen i Bergen, Entrée, Tag Team, Kunstgarasjen, ALDEA, VISP, Knipsu, Bergen Kjøtt, Bergen Elektroniske Kunstsenter (BEK), Bergen Assembly, Pikel, Bergen Open, Bergen Performancefestival, Galleri 3,14, After Scholl Special, Bergen Artbook Fair, Bergen Zines, Trykkeriet, Lydgalleriet, Galleri Kristinegård, Felt galleri, USF-Verftet, Pamflett

Kristiansand kunsthall, Sørlandets kunstmuseum, Agder kunstsenter, Arteriet, Galleri BI-Z, Bomuldsfabriken kunsthall (Arendal), forlaget Lord Jim Publishing, Kunstsiloen/Tangen-samlingen

Kunsthall Oslo, Kunstnernes hus, Kunstnerforbundet, Oslo kunstforening, Nasjonalmuseet, Munchmuseet og Munchmuseet i bevegelse, Astrup Fearnley Museet, Vigelandmuseet, Henie Onstad Kunstsenter, Kunsthøgskolen, 1857, Melk, Schloss, vi, vii, Diorama, Podium, Tenthaus, Galleri 69, Destinys Atelier, Noplace, Louise Dany, Kunstplass 10, Fotogalleriet, Tegnerforbundet, Unge kunstneres Samfund (UKS), Galleri Format, Norske Grafikere, Billedhoggernes skulpturkontor, Galleri SOFT, Galleri LNM, RAM galleri, BOA, 0047, Atelier Nord/ANX, Norsk Skulpturbiennale, Oslo Open, Oslo Pilot, Praksis, Oslo Artbookfair, Oslo Art Weekend, Oslo Performancefestival, Høstutstillingen, Fellesverkstedet, UFO, Galleri Standard, Galleri Riis, OSL Contemporary, Peder Lund, Galleri Christian Torp/Island, Gerhardsen Gerner, Rod Bianco, Willas Contemporary, Galleri K, Galleri Brandstrup, Galleri Haaken, TM51, Ekebergparken, Shoot Gallery, Galleri Semmingsen, Akershus kunstsenter, Trafo (Asker), Bærum kunsthall. KORO, OCA, Kunstkritikk, Norsk kunstårbok, Kunstforum, Diverse kunstbokforlag, FineArt, Blomqvist, Grev Wedels Plass Auksjoner, Prosjektskolen, Oslo fotokunstscole, Einar Granum kunsthøgskole, Strykejernet kunsthøgskole, Universitetet i Oslo, OsloMet storbyuniversitet

Oppdragets tidslinje og leveranser

Oppstartsmøte	Uke	22
Innlevering oppstarts rapport	Uke	25
Kommentarer oppstarts rapport	Uke	26
Innlevering av førsteutkast rapport	Uke	44
Kommentarer førsteutkast rapport	Uke	45
Innlevering av ferdigstilt rapport	Uke	49

Som et ledd i arbeidet vil det bli organisert ett obligatorisk møte mellom oppdragstaker og prosjektets referansegruppe i Kulturrådets lokaler. Oppdragstaker forplikter seg videre til å holde opptil to presentasjoner av rapporten etter invitasjon fra Norsk kulturråd.

Kompetanse profil

Tilbyder skal sette sammen et team med relevant kompetanse for gjennomføring av oppdraget. Teamleder skal dokumentere relevant erfaring fra ledelse av sammenlignbare forskningsoppdrag/utredningsoppdrag. Teamet skal videre ha dokumentert kompetanse på forskning på kunst- /kultursosiologi og/eller beslektede fagområder, samt kunstfaglig kompetanse innen samtidskunst nasjonalt og internasjonalt.

Organisering av tilbudet

Tilbudet skal inneholde:

- Tolkning og avgrensning av oppdraget
- Oppdragets løsning - Faglige perspektiver, analysemodeller og metode
- Teamets sammensetning, kompetanse og roller i gjennomføringen av oppdraget
- Arbeidsplan med oppgavefordeling og tidslinje
- Budsjett
- Kort biografi og CV'er for oppdragets personell
- Øvrige vedlegg som spesifisert i konkurransegrunnlaget

Innsamling av data må godkjennes av Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste og følge deres krav.

Budsjett

Total kostnadsramme for forskningsoppdraget er kr. 1,2 mill. eks mva.

Publisering

Den endelige rapporten vil bli publisert i Kulturrådets skriftserie